

УДК 811.161.2

Наталія Мех

АКАДЕМІКИ-ЛІТЕРАТОРИ – КУЛЬТУРОТВОРЦІ ТА МОВОТВОРЦІ

У контексті 100-ччя НАН України нам видається потрібним звернути особливу увагу на мовотворчість академіків-літераторів Павла Тичини, Максима Рильського, Олеса Гончара, Михайла Стельмаха. Вони жили і творили в дуже непростий для українства час, проте змогли сказати своєю творчістю так багато... Змогли сказати те, що вплинуло на формування прийдешніх поколінь... Кожен про своє... Але так, що їх почули...

Академіки-літератори є культуротворцями та мовотворцями. Вони давали та продовжують давати можливість науковій та культурній спільноті розширювати горизонти свого пізнання і, водночас, спонукали та продовжують спонукати своєю науковою та літературною творчістю до занурення у глибини нашої історії та культури.

Ключові слова: Національна академія наук України, цінності, академіки-літератори, культуротворці, мовотворці, культура, художня література.

It seems to us, in the context of the 100 th anniversary of the National Academy of Sciences of Ukraine, to pay particular attention to the literary work of academicians-writers Pavlo Tychyna, Maksym Rylskyi, Oles Honchar, Mykhailo Stelmakh. They lived and worked in a very difficult time for Ukrainians, but they were able to say so much about their creativity... They could say what influenced the formation of future generations... Everyone about his... But so that they were heard...

Academic writers are cultural co-authors and linguists. They gave and continued to enable the scientific and cultural community to expand the existing horizons of their knowledge and, at the same time, prompted and continue to induce their scientific and literary creativity to immersion in the depths of our history and culture.

Key words: National Academy of Sciences of Ukraine, values, academicians-writers, culture organizers, language makers, culture, fiction.

Національній академії наук України – 100 років! Це подія для всієї країни і, зокрема, для наукової та культурної спільноти. Адже хто, як не ця спільнота, формує своєю

діяльністю український культурний простір. Формує, формувала всі ці роки, і, сподіваємося, буде формувати нашу культуру, національну свідомість, національну картину світу й у майбутньому.

Представниками української наукової та культурної спільноти є вчені різних галузей науки, культурні діячі, літератори, мовознавці, які протягом 100 років витворювали культурні продукти в різний час, сприяючи формуванню багатогранних духовних цінностей.

Мова художньої літератури – важливий складник національної свідомості, національної мовної картини світу, оскільки письменник є не лише взірцевим мовцем, а й активним творцем мови. Кожний письменник, за словами Івана Франка, особливо талановитий, виробляє собі свою окрему мову, має свої характерні вислови, звороти, свою будову фраз, свої улюблені слова. Хоч письменник і користується загальноживаною мовою, проте його індивідуальне світосприймання, психологія мовотворчості зумовлюють витворення особливого мовного світу, системи образів, концептуальних понять.

Художня мова кожного автора неповторна, вона вирізняє його серед інших митців. Письменник не тільки вибирає мовні засоби, він мислить ними й тому здатний витворювати у своїй уяві й викликати в уяві читача індивідуальні художні образи. Ідіостиль письменника на тлі загальнонаціональної мови відображає його індивідуальне світобачення та світосприйняття через окремі специфічні мовні засоби та оригінальне авторське їх використання.

У контексті 100-ччя НАН України нам видається потрібним звернути особливу увагу на мовотворчість академіків-літераторів Павла Тичини, Максима Рильського, Олеса Гончара, Михайла Стельмаха. Вони жили і творили в дуже непростий для українства час, проте змогли сказати своєю творчістю так багато... Змогли сказати те, що вплинуло на формування прийдешніх поколінь... Кожен про своє... Але так, що їх почули...

Талановиті люди, ЛЮДИ з великої літери, знакові постаті своєї доби переважно реалізують свій талант не в одній, а в різних сферах. Так, Павло Григорович Тичина був

природженим музикантом, і музика як генератор цілісного ставлення до світу мала великий вплив на нього як поета. Його твори «Золотий гомін», «Арфами, арфами...», «Дзвінкоблакитне», «Гей, вдарте в струни, кобзарі...», «В космічному оркестрі», симфонія «Сковорода» та ін. красномовно свідчать про це.

Прекрасно знаючи музику, тонко відчуваючи її, він створює незабутні «Сонячні кларнети». Цій збірці поезій у творчому доробку поета відведено перше місце не лише хронологічно. «Книгою передчуття сподіваного щастя» назвав її В. Стус.

Поезія «Сонячні кларнети» – неперевершене поєднання музики і слова, що характерно для всієї ранньої творчості Павла Григоровича Тичини. Так, музика твору «Золотий гомін» пронизує душу, примушує замислитися над одвічними цінностями, пор.:

Вийди на Дніпро!

*...Над Сивоусим небесними ланами Бог проходить,
Бог засіває.*

Падають

Зерна

Кришталевої музики.

З глибин Вічності падають зерна

В душу.

І там, у храмі душі,

*Над яким у недосяжній високості в'ються голуби-
молитви,*

Там,

У повнозгучнім храмі акордами розцвітають,

Натхненними, як очі предків!

І далі читаємо:

То Україну

За всі роки неслави благословляв хрестом

Опромінений,

Ласкою Божою в серце зраний

Андрій Первозваний.

(«Золотий гомін»).

Твір «Золотий гомін» сповнений глибоких настроїв, релігійних переживань, пошуку відповіді на найважливіші для людської душі питання, пор.: *У золотому гомоні над Києвом,/ Над всією Україною –/ Кряче./ О, бездушний пташе!// Чи це не ти розп'яття душі людської/ Століття довбав?/ Століття./ Чи не ти виймав живим очі,/ Із серця віру?/ Із серця віру./ Чого ж тобі тепер треба/ В години радості і сміху?* («Золотий гомін»).

Євген Сверстюк у своїй книзі «Світлі голоси життя» відзначає, що Павло Тичина «створив відродженню, воскресінню України свій гімн – «Золотий гомін». Гімн Києву, Андрієві Первозванному на київських горах, гімн Дніпру і над усе – Богові. .. До кінця життя поет любив цей твір і всіляко пробував його «рятувати», замінюючи «елементи лексики». Але там не можна було замінити жодного слова, бо то спосіб світобачення, магістралі радісно-тривожної душі. Зримо реальний тут і наш, і протилежний – апокаліптичний світ, світ чужий, ворожий – чорний ворон, котрий «розп'яття душі людської століття довбав..» [Сверстюк 2015: 219 – 220].

Як це актуально і сьогодні! В час, коли відбуваються грандіозні події, коли Україна, з Божою допомогою, має, нарешті, свою незалежну церкву. Які перепони, тортури та випробування знову змушені долати українці на шляху до справжньої незалежності від імперських зазіхань споконвічного ворога.

Особливе місце у циклі посідає твір «Арфами, арфами...» – виняткове явище в художній літературі, пор.:

*Арфами, арфами –
золотими, голосними обізвалися гаї
Самодзвонними:
Йде весна
Запахна,
Квітами-перлами
Закосичена.
(«Арфами, арфами...», 1914).*

У мажорній тональності представлені на розсуд читача різноманітні за кольоровими відтінками: *арфи золоті, квіти-*

перли, ніжнотонні думи, поточки, як дзвіночки та ін. Ці рядки сонячні, життєрадісні, зачаровують нас, полонять музичністю, мелодійністю, бездоганним перекладом на мову музики ліричного змісту твору.

Кожне слово П. Тичини, немов «своєрідний смичок скрипаля-художника, пробуджує в .. уяві потік музичних вражень і думок. Музика і поезія мають у своїй природі багато спільного, бо в поезії існують і закономірності музичного мистецтва. В поезії, як і в музиці, діє, крім ритму, й чарівне явище так званого «підтексту»: слухом сприймаючи музику, тлумачить, реагує на неї кожен по-своєму – один в бурхливих пасажах піаніста чує рокіт хвиль, інший – дихання вітру... Музика, торкаючи струни людської уяви, будить усе багатство асоціативно пов'язаних образів, що роками накопичувалися в її досвіді» [Про П. Тичину: 51].

Оцінюючи творчість Павла Григоровича, Максим Рильський писав: «Музична ріка – найкраща характеристика для творчості нашого Павла Тичини.

Критики ламали свої, різної гостроти, списи над питанням: як розуміти музику в творчості поета? Чи йдеться про музикальність його віршів, чи про великі особисті симпатії Павла Григоровича до музики у властивому цього слова розумінні, чи про музичне світосприймання? (..)

А проте думаю, що таки в музиці «як такий» – у «рокотаннях-риданнях бандур», у конкретних звуках рояля, скрипки, кларнета, людського голосу, у Бетховені, Римському-Корсакові, в Леонтовичу, в чудесній народній пісні – одне з головних джерел творчості Тичини. .. всесвіт уявляється нашому поетові космічним оркестром, один з його колишніх закидів до сучасників сформульований: «І ще в нас музики не досить» [Про П. Тичину: 57].

Це твердження М. Рильського є надзвичайно цінним для нас. Адже він сам був людиною обдарованою, високоосвіченою та глибокою. У ліричній площині йому, поету-неокласику, вдавалося створити мистецькі твори, які увійшли до скарбниці української культури. Це йому належать рядки:

*В тобі, мистецтво, у тобі одному
Є захист: у красі незнаних слів,
У музиці, що вроду, всім знайому,
Втіляє у небесний перелив...*
(«Мистецтво»).

Максим Рильський був нащадком київського міського писаря (XVII ст.), сином етнографа, громадського діяча Тадея Рильського. Мати, Меланія Федорівна, була простою селянкою. Проте, любов до рідної мови, до пісні, неповторний ліризм прищепила вона майбутньому митцю, пор.:

*Благословенна ти в віках,
Як сонце наше благовісне,
Як віщій білокрилий птах,
Печаль і радість наша, пісне...*
(«Слово про рідну матір»).

Максим Тадейович, згадуючи про Тичину як прекрасного хорового диригента, головного керівника капели-студії ім. Леонтовича, ділився своїми враженнями: «Я пригадую вечір, один з найкращих у моєму житті вечорів. Одна київська хорова студія зібралася на співанку. Ждали Тичину .. І от він прийшов. .. І зразу ж Павло Григорович узявся до роботи. Розучував хор якусь, коли не помиляюсь, річ Римського-Корсакова. І тоді я вперше побачив, якими огнями можуть і вміють грати очі нашого поета, яким він – втілення скромності і тихості – може бути впевненим і владним і як цій упевненості і владності коряться люди.

І тоді я зрозумів назавжди, що Тичина і пісня – брат і сестра, що коли багатьох поетів називаємо ми за трафаретом «співцями», то для Павла Григоровича слово співець – найприродніший епітет» [Про П. Тичину: 57 – 58].

Оспівуючи постать видатного українського філософа, Павло Тичина створив твір «Григорій Сковорода. Симфонія», який можемо назвати його «лебединою піснею» і водночас книгою його життя.

Павло Тичина, як залюблена у музику людина, прагнув у всьому віднайти гармонію. Він усвідомлював, що Григорій

Сковорода перебував у постійному пошуку внутрішньої гармонії як певного шляху до духовного зростання. Хвилі музичних образів викликають такі рядки симфонії:

*І знову сповнюється миру
душа Сковороди.
І тиху флейту з-за пояса діставши,
він починає славить світ,
Того, хто в світ його послав
і пізнавать себе самого научив.
І тиха флейта, як метелик,
летить до лісу, на жита,
прозора над Дніпром тріпоче,
до всіх просторів признається
і повертається назад, немов голубка
з маслиною в дзьобу;
мир, мир душі твоїй, – сказав Всевишній, –
мир.*

(«Григорій Сковорода. Симфонія». С. 386 – 387).

У розвідці «Сонцекларнетні карби віку» А. Погрібний роздумує про те, що «крім суто мистецького інтересу до Г. Сковороди, звернення П. Тичини до цієї особистості мало .. і незмірно глибші причини та спонуки. Адже то зовсім не випадково, що .. дана тема не відпускала од себе поета ледь не все його життя. Чому? Мав рацію О. Гончар, зазначаючи, що «і складом характеру, і своєю внутрішньою духовною суттю Тичина найближче стоїть до генія Григорія Сковороди. Обом їм було даровано природою чути Всесвіт, чути музику сфер, чути Бога» [Погрібний 2011: 40]. Це твердження Олеса Гончара красномовно ілюструє наступний уривок:

*І слухає Сковорода цю відповідь,
Нової пісні починає,
Очі заплющені,
Хитається в ритм –
Подяка Богові за все.
Найперше ж:
За те, що потрібне зробив нетрудним,*

*А трудне непотрібним.
На всіх шляхах життя
Єдною своєю хисткою волю
З волею Творця.*

Подяка Богові за все.

(«Григорій Сковорода. Симфонія». С. 386 – 387).

Очевидно, у «Сковороді» П. Тичина бачив самого себе, а, отже, вдивляючись у філософа, прирівнював себе до нього, ним себе оцінював, вимірював, судив. І особливо невідступно відлунювала у його свідомості ота знаменита сквородинська фраза: «Світ ловив мене, але не спіймав» [Погрібний 2011: 40].

Олесь Гончар називав Павла Тичину «найспівучішою піснею нашої літератури ХХ віку» і, водночас, митцем, що «втільює весь трагізм художника в умовах терористичної диктатури». Він був «чи не останнім із Розстріляного Відродження, що залишився живим. А чи легшою була його доля?». О. Гончар говорив про Тичину як про найяскравішого представника «ренесансного модернізму» в українській літературі перших десятиріч ХХ ст.: «Захід такого поета не дав, здається, аж до Лорки». У цій характеристиці, слушність якої варто поділяти, правдива сатисфакція душевним та ідеологічним терзанням, що їх витримував за життя П. Тичина, констатація тієї істини, що виміри того, чим був він свого часу занесений у соцреалістичні святці, й того, що не потьмариться у вічності, – то принципово різні речі» [Погрібний 2011: 41].

Павло Григорович Тичина – митець, поет, музикант, який мав непересічне музичне відчуття, глибокі знання з музики і віртуозно переносив музичні засоби вираження на поетичне тло:

*Вдивляюся в небо, як в нотне узлісся
Збагнути я хочу акорди і розпади.
Я хочу заплакати, як плакав колись я:
Благословен єси, Господи!*

(«Гармонія світу – офіра безкровная»).

А щодо вічності і того, що «не потьмариться» у ній... Музика з великої літери – це божественний дар людству. Вона вічна. І той, хто пізнав її божественну суть, ніколи її не зрадить...

Вічність, вічні цінності... Це те, що не лишає нікого байдужим, це те, до чого найпотаємніші устремління та прагнення, до чого лине душа. «Хоча кожна мить часу відкрита для вічності, кожної миті вічність може порушити часову послідовність, вбираючи час у себе і таким чином перетворюючи його. Вічність не просто поза миттєвостями часу, вона в центрі кожної миті, і ця присутня в часі вічність надає часові його істинної цінності» [Калліст 2003: 191].

До вічних цінностей нас кличе роман Олеся Гончара «Собор» як «дух величної вольності», як «устремління людини до вічності, знаходячи в ній для себе мету і натхнення», як гімн «праці справжній», воздвигнутий письменником, підноситься пам'ятником висоти людського духу, немеркнучої художньої краси і невичерпної правди» [Щербак 1993: 97].

Важко не погодитися з міркуваннями Юрія Щербака про «Собор» – як символ єднання людей, звернення їх до найсокровенніших істин Буття, очищення душі від усього суєтного й безплідного. Місце, де для людини стає очевидним справжній зв'язок часів. Адже майбутнє, мов із зерна, проростає з минулого, і горе тому народові, який намірється відректися від своєї історії, мови, культури» [Щербак 1993: 97].

Духовний заповіт Олеся Гончара – збереження національного скарбу та передання його нащадкам, лунає у романі з вуст старого Нечуйвітра. Ця засторога, надзвичайно важлива для кожного з нас, пор.: «А тільки знай: понищиш, кинеш у небуття батьківське, то й власне твоє життя безцільно впаде, заглухне в тебе ж біля ніг... Людині дано пам'ять, що сягає у віки, тому вона й людина...» [Гончар 2005: 504].

Свою любов до рідної землі, прагнення до збереження духовних скарбів, повагу до народних традицій, шану та вдячність її героям – все це ми бачимо як у всій мовотворчості Олеся Гончара, так і на сторінках глибокої, сміливої для свого часу, вистражданої літературної праці.

Григор Тютюнник назвав «Собор» «орлиним», «соколиним» романом. Важко заперечити такі влучні епітети. Дійсно, відчувається політ думки митця понад часом, крізь віки. Політ до джерел, до величі людського духу, до глибин нашої культурної пам'яті, пор.: «...поволі, але вперто підіймаються

голуби над собором, як наче і собор витягують за собою, круг за кругом тягнуть у небо разом з його банями та шпильями, виводячи над цим видимим ще свій, якийсь вищий, невидимий собор» [Гончар 2005: 285].

Філігранна робота майстра, увага до кожного слова, і, водночас, відкритість, сміливість у відстоюванні своїх поглядів, своїх цінностей та переконань – все це ми знаходимо на сторінках роману, пор: «Уяви себе раптом катапультованим .. у далеке майбуття... Уяви себе там! Яким звідти стане для тебе цей наш собор, і фрески Софії, і мадонни Рубльова. Подивися звідти на них. Звідти склади їм ціну, дивовижним витворам генія людського! Чи не такими очима дивимось ми зараз на художні шедеври еллінів, етрусків, майстрів давнього Єгипту... Час ущільнюватиметься, віки старітимуть, а мистецтво молодітиме вічно!» [Гончар 2005: 444].

Роман «Собор» та інші твори Олеся Гончара привертають увагу читача чуливим ставленням автора до звичайних людей, до простих трударів, до юних, зрілих та старих, до всіх. До людини, до її душі. Потаємні мрії, прагнення та сподівання – все це помічав митець і переносив на папір. Його герої дуже різні, але ті важливі одкровення, які їхніми вустами до читача доносив автор, надзвичайно цінні для духовного прозріння та зростання, пор.: «Але тоді не знав, що то – зодчество, не знав, що те світло творинь, той голос невідомих будівничих був посланий із сивої давнини і для його душі, що й для неї голос той призначався. І хіба винен ти, що дивився на все те очима, які не вмiли та й не бажали нічим дорожити, не розуміли, що перед ними скарби? Тільки згодом, згодом відчуєш це, пройшовши півсвіту дорогами руїн і страждань. А тоді, в часи великого очманіння, хіба що випадок уберег тебе, що разом із такими ж, як і сам, юними завзятцями не пішов розвалювати собори...» [Гончар 2005: 383 – 384].

О. Гончар називає той час – часом великого очманіння. Жахливий, жорстокий час, коли перевірялися на міць людські душі. Час справжніх мучеників за віру! Вони, нескоренні кривавою тоталітарною машиною, показали приклад іншим, не зрадили своїх переконань, свідомо йшли до кінця! І переходили у вічність!

Автор «Собору» вилив свій біль душі, і його почули небайдужі, які цей біль несли в собі, не завжди усвідомлюючи це. Адже це незагоєна рана, спільний біль, закарбований у духовній та культурній пам'яті народу. Його почули... І були вдячні...

Михайло Стельмах, ще один академік, представник наукової та культурної еліти, людина широкої душі, виняткової скромності та працелюбності, теж ніс у серці своєму біль за страждання нашого народу. Його творчість наскрізь пронизана любов'ю до життя, до людей, до рідної землі, до історії та традицій багатостраждальної України.

Павло Загребельний писав: «Справжній письменник не стане нікого наслідувати, а ще: писатиме так, що і його самого ніхто не зможе повторити. Спробуйте повторити Стельмаха! Для цього вам треба мати вже від народження буквально легендарну працьовитість; досконале чуття народного слова з його мальовничістю, афористичністю, музикальністю; незрадливість рідним своїм краям і людям, серед яких народився і зростає; упертий намір торувати власну літературну дорогу...» [Наш М. Стельмах: 12]. І далі Загребельний наголошує: «...але (знов же – тільки моя особиста думка!) .. дає право вважати «Чотири броди» кращим з усього, досі написаного Михайлом Стельмахом. .. можна говорити про дивовижну художню наповненість твору, про глибинну філософічність, про яскраво виписані характери...

З роману можна робити безліч виписок на потвердження моєї високої оцінки густоти, щільності, наповненості Стельмахового письма, його високої образності й глибокої філософічності [Наш М. Стельмах: 13].

У тексті роману, вже майже на самому початку, автор примушує нас замислитись над такими поняттями, як *любов*, *щастя*, а також, що таке *суєта суєт*, яка може отруїти життя кожної людини, вкрасти її радість, спокій та вдячність. Так, з вуст старого Мирона Майданника ми чуємо: «Отоді, лежачи між життям та небуттям, мав час подумати, що таке суєта суєт. А потім, уже дома, побитого, подірваного стріло мене на пасіці щастя – ота дівчина, що твоєю матір'ю стала. То вона любов'ю своєю і болі мої забрала, і від торгу віднадила, і

наказала триматися тільки землі і жита, бо без хліба ми нічого не варті. З нею мені таланило і в полі, і в лісі, і коло худобки, і коло бджіл. .. Іншим, падковитим до торгу, карбованець увесь вік не давав спати. А в мене сон був спокійним, і найбільше снилося жито» [Стельмах 1983, 6: 26].

Стельмах піднімає найглибше та найскладніше філософське питання: *Людино, для чого ти живеш у цьому світі?* Це питання і для себе і для нас...

Що робить людина, які в неї цінності, чи живе в її серці любов, чи там страх та морок? Роман змушує до роздумів та вражає невичерпним вмінням живописати споконвічний вибір, який людина робить у житті. Це вибір між добром та злом...

«Благословенна тиша і зоряні титли стояли над волошковим засніженим світом, що на невидимих решетах пересівав сяйво й під темінь, а на місячних верстатах ткав лляні рушники. І невже навіть у такий вечір у чиїхось мізках, у мізках його дитини може ворушитися нищість? Коли так, то для чого живеє ви, недоріки та викрутні?

.. І жаль йому стало бозна-ким мальованих світів і цвіту, що в сповітку спав у яблунях при морозі, і птиць, що вже не долетять до нього, і сина, що відкотився од нього, не збагнувши, що таке скороминує життя. А коли збагне, то вже, напевне, пізно буде, бо як підрубуєш душу, то зрубаєш усе. От тягнеться він до непевного карбованця, до потаємних підземних скарбів, а не тямить, що все це суєта суєт» [Стельмах 1983, 6: 30].

Все життя Михайло Стельмах пам'ятав про своє коріння, своїх батьків, своє рідне село. Митець говорив: «...мене весь час кличуть Дяківці, кличе дитинство. Вихлюпнулося воно з моєї душі в повістях і легше стало. Тепер зриміше стоїть в пам'яті» [Дузь 1988: 163].

У своїх творах М. Стельмах не раз буде повертатися до незабутніх літ дитинства, до тих часів, коли маленьким хлопчиком у рідних Дяківцях вперше він відкривав для себе незвіданий та захоплюючий світ, до тих часів, коли він, як губка, вбирав ту народну мудрість, ту безмежну батьківську, дідівську любов, ту ніжність і лагідність матері та бабусі. І справді, всі ми «родом з дитинства». Дитина сприймає світ чистими, щирими, наївними очима, і вона найближча

до істини. Наскільки важливим є зберегти оту щирість, хоч би її краплинку, і пронести крізь життя. Автобіографічна повість М. Стельмаха «Гуси-лебеді летять...» засвідчує, що класик української літератури, академік АН УРСР, поважна та шанована людина в душі залишається тим Мишком зі світлим волоссям, широко розкритими очима, якими він вдивляється в небо і «хоче полетіти за лебедями, тому й підіймає руки, наче крила».

Мовосвіт Михайла Панасовича Стельмаха, його мовомислення виявляється через виплекане, вистраждане, окрилене поезією прозоре слово.

У цій повісті митець дає можливість прилучитися до самих джерел, до витоків мистецтва слова, що оприявлюються у житті народному.

Людині дана мова як велика заповідь творчості. Можливість творити власним словом, можливість пізнавати світ та виражати його у слові. Це є безцінний дар.

Михайло Стельмах вважав роботу над словом надзвичайно важливою та відповідальною: «...Тільки в часи творчого злету ми маємо право торкатися до святині слова, щоб із його плоти видобути образ нашого сучасника – шахтаря чи хлібороба, посивілу від заметілі минулого матір чи наречену, що з довірою й любов'ю в очах входить у свій світанок чи в материнство». Прозаїк був переконаний, що *як добрий чорний хліб для їжі і як прозора дзвонкова вода для пиття, так нам потрібне пристрасне, вихоплене з-під громів і з-під самого сонця слово, слово, зіткане з мужності й ніжності, з перехресних тривог і хрещатого цвіту надій.*

З гумором, проте і з надзвичайною мудрістю, розумінням непростой політичної ситуації в якій доводилося жити та працювати, М. Стельмах говорить у згаданій повісті «Гуси-лебеді летять...» про любов до слова, до книги, до мовотворчості: *Отак вперше нечиста сила хотіла розлучити мене з друкованим словом. Та це було не найгірше. Страшне почалось значно пізніше, коли нечиста сила розбирала та не прощала мої книги і в кожному рядку вишукувала ворожі прояви, різну апологетику, збочення, селянську обмеженість, селянські дрібновласницькі тенденції і ще якусь погань...*

І справді, жити довелося Михайлу Панасовичу в той час, коли комуністична тоталітарна машина намагалася контролювати кожне слово, яке виходило друком. Варто лише згадати, як довго не пропускала цензура останній роман Стельмаха «Чотири броди», роман, у якому вперше він говорить про великий голод в Україні, говорить про найстрашніші роки для українства... Як це підірвало здоров'я видатного прозаїка... І як він страждав, коли його примушували змінювати та скорочувати те, про що він прагнув сказати цим великим літературним полотном.

Немає нічого дорогоціннішого за любов. Величезна любов до людей, до землі, до слова – це основа світогляду Михайла Панасовича Стельмаха. Цю любов не можна не помітити, вона відразу привертає увагу, нею пронизана вся його мовотворчість. Сам митець наголошує: «Любов і відданість наша народові не символічна, а довічна! І праця наша довічна, бо є для кого трудитися, є кому ввірити образ і серце, є в кого черпнути глибин життя, глибин історії, глибин людяності».

Під цими словами Михайла Стельмаха, на нашу думку, могли б підписатися і Олесь Гончар, і Павло Тичина, і Максим Рильський. Бо всі вони мали не «символічну, а довічну любов» до свого народу. Це щира правда...

Отже, цілком виправданою є наша увага до мовотворчості академіків-літераторів АН УРСР Павла Тичини, Максима Рильського, Олесь Гончара, Михайла Стельмаха. Адже важко переоцінити роль художньої літератури, глибоких філософських творів видатних поетів та прозаїків, що спонукають до роздумів, переосмислення своїх переконань, творів – культурних продуктів минулого століття, а також роль видатних особистостей, знакових культурних постатей у процесі формування сучасного українського культурного та наукового простору.

Академіки-літератори є культуротворцями та мовотворцями. Вони давали та продовжують давати можливість науковій та культурній спільноті розширювати існуючі горизонти свого пізнання і, водночас, спонукали та продовжують спонукати своєю науковою та літературною творчістю до занурення у глибини нашої історії та культури.

Особливо це важливо сьогодні, в наш час, саме в рік 100-ччя Національної академії наук України. Це надзвичайно важливо не лише для наукової та культурної спільноти, але для всього народу, держави та нації. Можемо засвідчити входження в новий етап свого розвитку і загальне національне піднесення, сплеск пасіонарних виявів. І все це відбувається в умовах глобалізації та інтеграції культур. Тому актуальною стає апеляція до національного культурного фонду, який формувався століттями, багатьма поколіннями видатних творчих особистостей.

Бокий І. Тяжке, але праведне щастя. *Високоліття: Олесю Гончару 75: Зб. матеріалів*. Київ: Укр. письменник, 1993. 214 с.

Гончар О. Вибрані твори: У 4 т. Т. 1. Київ: Сакцент Плюс, 2005. 544 с.

Дузь І. М. В серці моїм... Худож.-докум. нариси. Одеса: Маяк, 1988. 192 с.

Калліст (Уер), єпископ. Внутрішнє царство. Київ: ДУХ і ЛІТЕРА, 2003. 256 с.

Кононенко Т. П. Народно-звичаєві обрії філософії Г. Сковороди. Філософія України. Вступ до методології українознавства. Київ: Наук.-дослід. ін.-т українознавства, 2008. 174 с.

Наш Михайло Стельмах: Літературно-критичні статті, етюди, есе. Упоряд. І. М. Дузь, І. Є. Кравченко. Київ: Рад. письменник, 1982. 367 с.

Погрібний А. Сонцекларнетні карби віку. *Тичина П. Вибрані твори: у 2 т.* Київ: «Українська енциклопедія», 2011. Т. 1. С. 5 – 41.

Про Павла Тичину: статті, нариси, спогади. Київ: Рад. письменник, 1976. 291 с.

Рильський М. Т. Твори: В 20 т. Київ, 1983 – 1990.

Сверстюк Є. Світлі голоси життя. Київ: ТОВ «Видавництво «КЛЮ»», 2015. 768 с.

Стельмах М. П. Твори: В 7 т. Т. 6. Київ: Дніпро, 1983. 606 с.

Тичина П. Г. Зібрання творів: у 12 т. Київ: Наук. думка, 1983 – 1990. Т. 11. Щоденникові і літературно-мистецькі записи. Підготовчі матеріали. 1988. 549 с.

Щербак Ю. «Собор душі людської». *Високоліття: Олесю Гончару 75: Зб. матеріалів*. Київ: Укр. письменник, 1993. 214 с.

REFERENCES

- About Pavlo Tychyna: articles, essays, memoirs (1976). Kyiv [in Ukrainian].
- Bokyi, I. (1993). Hard, but Righteous Happiness. *Highness: Oles Honchar 75: Zb. materials*. Kyiv [in Ukrainian].
- Callist (Ure), bishop (2003). The inner kingdom. Kyiv [in Ukrainian].
- Duz, I. M. (1988). In my heart... Artistic and documentary essays. Odesa [in Ukrainian].
- Honchar, O. (2005). Selected Works: 4 t. T. 1. Kyiv [in Ukrainian].
- Kononenko, T. P. (2008). Narodno-customary horizons of philosophy H. Skovoroda. Philosophy of Ukraine. Introduction to the methodology of Ukrainism studies. Kyiv [in Ukrainian].
- Our Mykhailo Stelmakh (1982). Kyiv [in Ukrainian].
- Pohribnyi, A. (2011). Soneclared carbs of the age. Kyiv [in Ukrainian].
- Rylskyi, M. (1983). Selected Works: 20 t. Kyiv [in Ukrainian].
- Shcherbak, Yu. (1993). «The Cathedral of the Human Soul». *Highness: Olesya Gonchar 75: Zb. materials*. Kyiv [in Ukrainian].
- Stelmakh, M. (1983). Selected Works: 7 t. T. 6. Kyiv [in Ukrainian].
- Sverstiuk, Ye. (2015). Light voices of life. Kyiv [in Ukrainian].
- Tychyna, P. (1988). Selected Works: 12 t. T. 11. Kyiv [in Ukrainian].

Статтю отримано 28.11.2018

Nataliia Mekh

ACADEMIC-LITERATORS – CREATORS OF CULTURE AND LANGUAGE

It seems to us, in the context of the 100 th anniversary of the National Academy of Sciences of Ukraine, to pay particular attention to the literary work of academicians-writers Pavlo Tychyna, Maksym Rylskyi, Oles Honchar, Mykhailo Stelmakh. They lived and worked in a very difficult time for Ukrainians, but they were able to say so much about their creativity... They could say what influenced the formation of future generations... Everyone about his... But so that they were heard...

Representatives of the Ukrainian scientific and cultural community are scholars of various fields of science, cultural figures, writers, linguists, etc., who for hundreds of years created cultural products at different time slots, contributing to the formation of multifaceted spiritual values.

The language of fiction is an important component of the creation of national consciousness, the national language picture of the world, since the writer is not only a model speaker, but also an active creator of the language.

Academic writers are cultural co-authors and linguists. They gave and continued to enable the scientific and cultural community to expand the existing horizons of their knowledge and, at the same time, prompted and continue to induce their scientific and literary creativity to immersion in the depths of our history and culture.